

Till läraren

Detta nyordsmaterial är tänkt att inspirera dig som svensklärare och svenska som andraspråkslärare till att jobba med nyord och nyordslistan med dina elever.

Nyordslistan är kul och väcker många tankar hos eleverna, så varför inte använda dig av den i din undervisning? Uppgifterna är tänkta som ingångar till diskussioner kring och reflektioner över språket, hur det förändras, vem som bestämmer över det och hur det speglar vår samtid.

Materialet är främst tänkt för **gymnasiet och högstadiets senare del** men kan naturligtvis även anpassas till tidigare år. Du som lärare avgör själv vilka uppgifter som passar dina elever och vilka anpassningar du behöver göra. I första hand används läromedlet förstås av svensklärare. Men fenomenen bakom listans ord, och förklaringarna av dem, kan ge uppslag till diskussioner även i andra ämnen.

Undervisar du i **svenska som andraspråk** kan det även vara bra att lägga till frågor där eleverna uppmanas att jämföra med sina modersmål. Eftersom alla uppgifter inte är relevanta för denna elevgrupp har vi skrivit tips på anpassningar vid de uppgifter vi tycker speglar det centrala innehållet i ämnet svenska som andraspråk, men du som lärare väljer ju själv fritt bland uppgifterna.

Materialet består främst av **diskussionsuppgifter**, men det finns även en del **undersökningsuppgifter** inlagda. Dessutom finns det förslag på **redovisningsuppgifter** till alla delar. Du som lärare kan anpassa dessa genom att välja att låta eleverna göra muntliga istället för skriftliga redovisningar där det passar, och tvärtom. Det finns även en progressionstanke, där de första (del)uppgifterna är något enklare. Frågorna har ett du-tilltal men kan med fördel användas först enskilt, sen i par och sist på klassnivå. Uppmana gärna eleverna att föra anteckningar medan de diskuterar.

I denna lärarhandledning hittar du först **beskrivningar av uppgifterna** och därefter **facit, länkar, lästips och övrigt material**. Då uppgifterna är av diskuterande karaktär ges dock sällan facit eller lösningsförslag. Vi litar istället på att du som lärare tillsammans med dina elever kommer fram till bra lösningar.

Innehåll:

Beskrivning av uppgifterna

Facit, länkar, lästips och övrigt material

Beskrivning av uppgifterna

Vi har valt att organisera materialet enligt följande:

- Vad är nyord?
 - Vem bestämmer över språket?
 - Inför nyordslistan
 - Senaste nyordslistan
 - Nyorden och samhällsutvecklingen
 - Nyordens språkliga sammanhang
-

”Vad är nyord?” är en informerande text som beskriver vad nyord är och hur arbetet med att ta fram listan går till. Texten går att läsa självständigt men det finns även uppgifter till den i **”Vem bestämmer över språket?”** och **”Inför nyordslistan”**.

”Vem bestämmer över språket?” innehåller tre delar, och det är inte ett måste att göra alla vid ett och samma tillfälle. Den första är kopplad till texten **”Vad är nyord?”** och är till för att ge eleverna en grundförståelse för hur det går till när nya ord tas in i språket. Uppgiften fungerar som en introduktion till arbetet med nyordslistan. De två följande uppgifterna – med fokus på språk och makt – är lika den första men är tänkta som en progression eller om man vill återkomma till momentet vid ett senare tillfälle. Det finns två texter att läsa till den andra uppgiften. Till den tredje uppgiften finns ett antal längre och mer komplicerade texter att antingen läsa enskilt eller tillsammans med äldre elever eller för att fördjupa kunskapen följande år.

Om du vill att dina elever ska redovisa vad de kommit fram till kan den föreslagna redovisningsformen användas till alla tre delar. Undervisar du i svenska som andraspråk är först och främst den första uppgiften relevant.

”Inför nyordslistan” är tänkt att kunna användas som en uppvärmning inför det att nyordslistan publiceras. Uppgifterna är till för att väcka intresse och ge eleverna en möjlighet att bekanta sig med ämnet. Du som lärare väljer själv om du vill att eleverna tittar på alla orden på tidigare års lista eller om du väljer ut ett antal – beroende på vilken elevgrupp du jobbar med. Den andra delen av denna uppgift (”Vilka är dina nyord?”) är kreativ och passar alla elevgrupper, oavsett nivå.

Dessa delar – ”Vad är nyord?”, ”Vem bestämmer över språket?” och ”Inför nyordslistan” – görs med fördel som ett moment inför arbetet med ”Senaste nyordslistan”. Detta eftersom det annars ofta uppkommer frågor om hur listan tas fram och vad man kan göra för att påverka den. Om du som lärare jobbar med nyordslistan varje år kan det även vara bra att repetera detta på något sätt innan du sätter nästa nyordslista i händerna på eleverna.

”Senaste nyordslistan” är grundbulten för övriga uppgifter. Här får eleverna en möjlighet att bekanta sig med orden på den senaste listan. Uppgifterna kan anpassas genom att du som lärare väljer ut ett antal ord från listan istället för att ge dem listan som helhet. Du kan även välja bort någon del och på så sätt anpassa till din elevgrupp. Det kan även vara roligt att testa elevernas ordförståelse i quizform i samband med denna uppgift. Språkrådet tar varje år fram två quiz, ett där ett urval av orden testas och ett med alla orden. Länk till dessa quiz hittar du här i lärarhandledningen under ”Facit, länkar, lästips och övrigt material”.

Undervisar du i svenska som andraspråk bör du som lärare anpassa uppgiften genom att välja ut ett antal ord från listan att jobba med.

Denna del behöver göras före ”Nyorden och samhällsutvecklingen” och ”Nyord i sitt språkliga sammanhang”.

”Nyorden och samhällsutvecklingen” är samlingsrubriken för uppgifter som kopplar nyorden till den tid och det samhälle de speglar. Här har vi samlat ett antal uppgifter:

- **Under vilket årtionde kom orden?**
- **Vad säger nyorden om ungdomstrender?**
- **Nyord och ungdomsspråk**

- **Inaktuella nyord**
- **Nyord som väckt debatt**
- **Slutuppgift: Hur speglar nyorden samhället?**

Här kan du som lärare välja ut uppgifter du tycker passar din elevgrupp och det du jobbar med. Uppgifterna bygger inte på varandra utan kan göras separat. Sista uppgiften är dock tänkt som en slutuppgift på momentet.

I **Under vilket årtionde kom orden?** ska eleverna para ihop rätt ordgrupp med rätt årtionde. Här handlar det om att få förståelse för att ord speglar sin samtid. Språkrådet har tagit fram ett quiz över 2000-talets nyord som kan vara roligt att göra i samband med denna uppgift. Facit och länk hittar du här i lärarhandledningen under "Facit, länkar, lästips och övrigt material".

I **Vad säger nyorden om ungdomstrender?** ska eleverna försöka ta reda på när ett antal ord kom in i svenskan – och inte bara gissa – genom att söka på dem. Eleverna ges möjlighet att lära sig använda olika verktyg. Här är nyordsböcker bra att ha till hands men uppgiften går att lösa med lite hjälp av läraren och [Svensk ordbok](#). Har du på skolan inte tillgång till nyordsböcker är denna uppgift främst tänkt för elever under senare delen av gymnasiet, då själva undersökningsarbetet kräver en viss självständighet. Facit hittar du här i lärarhandledningen under "Facit, länkar, lästips och övrigt material".

Till "**Nyord och ungdomsspråk**" finns ett antal avancerade texter som främst är tänkta som vidareläsning med elever på senare delen av gymnasiet. Du som lärare bör läsa dem först för att avgöra om dina elever klarar av nivån. Texterna hittar du här i lärarhandledningen under "Facit, länkar, lästips och övrigt material". Undervisar du i svenska som andraspråk på gymnasienivå bör du som lärare anpassa uppgiften genom att återberätta de svårare texterna eller läsa tillsammans med eleverna.

I uppgiften **Inaktuella nyord** ges eleverna möjlighet att reflektera över och undersöka gamla nyordslistor genom att söka på orden i dem i bland annat SAOL. De uppmanas även till reflektion över varför ord försvinner ur språket. Du som lärare bör välja ut ett antal av de äldre listorna att låta dem undersöka; förslagsvis får olika grupper olika listor. Denna uppgift är främst tänkt för elever under senare delen av gymnasiet, då själva undersökningsarbetet kräver en viss självständighet. Det kan kopplas till ett arbetsområde om språkhistoria.

I **Nyord som väckt debatt** ges eleverna möjlighet att reflektera över hur (ny)ord på olika sätt kan upplevas som provocerande eller kränkande. Då ett av kriterierna för nyordslistan är att

orden inte ska vara kränkande utgår inte uppgiften från årets lista utan eleverna får istället i uppgift att undersöka om det tidigare år funnits ord som fått reaktioner. Ordet *ogooglebar* ges som exempel men eleverna uppmanas att själva undersöka om det finns andra ord. Här kan du som lärare antingen be dem undersöka om det smugit sig in något ord på tidigare års listor eller så kan de googla. Här i lärarhandledningen, under "Facit, länkar, lästips och övrigt material", hittar du länkar till exempel. Undervisar du i svenska som andraspråk bör du som lärare anpassa uppgiften genom att välja ut ett antal ord att jobba med.

Hur speglar nyorden samhället? kan fungera som momentets slutuppgift och görs med fördel i samarbete med SO-läraren/samhällskunskapsläraren. Här uppmanas eleverna att reflektera över hur årets lista speglar vår samtid. Undervisar du i svenska som andraspråk bör du som lärare anpassa uppgiften genom att välja ut ett antal ord från listan att utgå ifrån.

"**Nyordens språkliga sammanhang**" är samlingsrubriken för uppgifter som kopplarnyorden till det språkliga sammanhang de används i. Här har vi samlat ett antal uppgifter:

- **Hur bildar vi nyord?**
- **Vilket stilvärde har nyordet?**
- **Till vilka ordklasser hör nyorden?**
- **(Ny)ord som har förändrats**
- **Hur ser nyordslistorna ut i Norge och Danmark?**
- **Slutuppgift: Vad säger nyorden om svenskan?**

Här kan du som lärare välja ut uppgifter du tycker passar din elevgrupp och det du jobbar med. Uppgifterna bygger inte på varandra utan kan göras separat. Sista uppgiften är dock tänkt som en slutuppgift på momentet.

Till **Hur bildar vi nyord?** finns en text att läsa om så önskas – för elever på högre nivå – men uppgiften går att göra utan den. Texten ger en fördjupad förståelse om ordbildning. Eleverna får en möjlighet att jobba med vanliga ordbildningssätt och du som lärare väljer om du vill förbereda dina elever med genomgångar eller om du vill att de ska laborera, jämföra och gissa. Uppgiften består av många delar och du som lärare avgör vilka som passar dina elever. Den sista delen, undersökningen, är främst tänkt för äldre elever och har fokus på lånord i allmänhet. Undervisar du i svenska som andraspråk bör du som lärare anpassa uppgiften genom att välja ut ett antal ord från listan att jobba med, till exempel ord hämtade från elevernas aktuella modersmål.

I uppgiften **Vilket stilvärde har nyordet?** är tanken att eleverna ska få reflektera över formella och informella ord och texter och hur de anpassar sitt språk. Det finns ett antal föreslagna sammanhang, det vill säga texttyper, men här kan ju eleverna fritt bidra och övningen kan vidgas till att även gälla muntliga sammanhang. Undervisar du i svenska som andraspråk bör du som lärare anpassa uppgiften genom att välja ut ett antal ord från listan att jobba med.

Uppgiften **Till vilka ordklasser hör nyorden?** utgår ifrån att eleverna har förkunskaper om hur man delar in ord i ordklasser. Den består av flera delar men alla måste inte göras. Förutom att dela in i ordklasser ges eleverna en möjlighet att reflektera över vilka ordklasser som är öppna för nya ord.

Uppgiften **Nyord och ord som har förändrats** består också av flera delar där du som lärare har möjlighet att välja fritt. Uppgiften är främst tänkt för äldre elever och kopplas med fördel till svensk språkhistoria.

I uppgiften **Hur ser nyordslistorna ut i Norge och Danmark?** ges eleverna en möjlighet att titta på och jämföra den svenska nyordslistan med de danska och norska. Listorna är inte utformade och tas inte fram på samma sätt som i Sverige men det kan ändå vara intressant att jämföra dem. Det finns inte alltid förklaringar till vad de danska och norska nyorden betyder så här kan du som lärare behöva googla lite eller slå i ordböcker. Det kan även vara intressant att jämföra med nyord i finskan då den svenska och finska ofta ligger ganska nära varandra. Då den finska nyordslistan är skriven på finska är det lättast att försöka hitta material som beskriver listan snarare än att länka till den. Förslag finns länkade längre ner i lärarhandledningen.

Vad säger nyorden om svenskan? kan fungera som momentets slutuppgift där övriga övningar ligger till grund. Alla delar behöver inte vara gjorda utan du som lärare kan anpassa genom att stryka vissa frågor. Undervisar du i svenska som andraspråk bör du som lärare anpassa uppgiften genom att välja ut ett antal ord från listan att jobba med.

Facit, länkar, lästips och övrigt material

Vad är nyord?

Läs- och lyssningstips:

- [Vad är ett nyord?](#) (Språktidningen 12/2010)
- [Nyordskrönikor](#)
- [Allmänt om nyord och nyordsarbete](#)

Vem bestämmer över språket?

Texter att läsa med elever eller, om du har yngre elever, för dig som lärare att läsa och återberätta:

- [Språket som ett verktyg mot förtryck](#) (Språktidningen 6/2015)
- [Funkis, funktionsvariation och funkofobi](#) (Frågelådan, Språkrådet)

Senaste nyordslistan

- [Quiz om nyordslistan 2021](#)
- [Språktidningens podd](#) om nyordslistan 2021

Under vilket årtionde kom orden?

- [Quiz: 2000-talets nyord](#)
- Kopieringsunderlag: [Gissa årtiondet](#)

Facit:

- **1940-tal:** atombomb, kulspetspenna, elevråd, telefax, husvagn, jeans, swingpjatt, bikini, barnbidrag, ff
- **1950-tal:** milkshake, stressad, stenkaka, raggare, rockare, du-reform, dagis, EP, jukebox, bowla
- **1960-tal:** värnpliktsvägra, hippie, mods, eyeliner, charter, jämlikhet, popidol, actionfilm, bankomat, bingo
- **1970-tal:** föräldrampenning, graffiti, telefonkedja, andrahandsaffär, punkare, proggare, fredsaktivist, flummig, kebab, jämställdhet
- **1980-tal:** aids, betal-tv, yuppie, hiphoppare, datavirus, freestyle, syntare, breakdance, mångkulturell, prao, videovåld

- **1990-tal:** reality-tv, fildelning, tamagotchi, rejvare, papperstidning, hatbrott, teknikstress, näthandel, källsortera, bungeejump
- **2000-tal:** mp3-spelare, brat, emo, klimatsmart, genuspedagog, snippa, reklejma, curlingförälder, anime
- **2010-tal:** vuvuzela, app, kärlekslås, 5:2-diet, digital valuta, faktaresistens, blåljuspersonal, parasport, lårs kav, mobildagis

Vad säger nyorden om ungdomstrender?

Facit:

- **1940-tal:** swingpjatt
- **1950-tal:** raggare, rockare, dixie
- **1960-tal:** hippie, mods
- **1970-tal:** proggare, punkare
- **1980-tal:** yuppie, hiphoppare, syntare
- **1990-tal:** rejvare
- **2000-tal:** emo, brat
- **2010-tal:** hipster, youtuber, e-sportare

Länk till [Svensk ordbok](#) som eleverna uppmuntras att använda i denna övning. Vi hänvisar även till nyordsböcker som är bra att ha till hands:

- Agazzi, Birgitta (2015). Nyord i svenskan: blogg, fulbryt, pudla, rondellhund och andra nytillskott. Språkrådets skrifter 18. Morfem.
- Moberg, Lena (2000). Med 2 000 nya ord in i 2000-talet. Svenska språknämndens skriftserie. Norstedts.
- Svenska språknämnden (2001). Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal. Svenska språknämndens skriftserie. Norstedts.

Nyord och ungdomsspråk

Texter att läsa med äldre elever eller, om du har yngre elever, för dig som lärare att läsa och återberätta:

- [Guss](#) (Språktidningen 8/2007)
- [Benim är vårt nya jag](#) (Språktidningen 8/2019)
- [När platsar förortsslang i ordlistorna?](#) (Sveriges Radio 2018, ca 28 minuter in)

Nyord som väckt debatt

Nedan exempel på nyord från tidigare år som varit omdebatterade med länkar till texter att läsa.

Ogooglebar:

- [Språkrådet backar - efter påtryckningar](#) (Expressen 2013)
- [Google and Sweden in war of words over ogooglebar](#) (The Guardian 2013)

Tjejsamla:

- [Språkrådets nya ord kritiseras](#) (Sveriges Radio 2012)
- [Om nyordslistan, tjejsamla och tjejljyssna](#) (Språktidningen 1/2012)

Hen:

- [Därför fanns inte hen med i nyordslistan](#) (Språktidningen 2/2013)
- [Hen fortsatte att öka under 2019](#) (Språktidningen 1/2020)

Hur speglar nyorden samhället?

- K-märkta ord från äldre decennier på [SVT Play](#)
- [Länkar till nyordskrönikor](#) att läsa med elever/som inspiration

Hur bildar vi nyord?

- [Vad är ett nyord?](#) (Språktidningen 12/2010)

Lästips till dig som lärare – ordbildning och nyord:

- Agazzi, Birgitta (2015). Nyord i svenskan: blogg, fulbryt, pudla, rondellhund och andra nytillskott. Språkrådets skrifter 18. Morfem.

- Jansson, Ulf (2006). Svenska ord och ordbildning. Liber.
- Moberg, Lena (2000). Med 2 000 nya ord in i 2000-talet. Svenska språknämndens skriftserie. Norstedts.
- Olausson, Peter (2010). Nya ord med historia. Ordalaget bokförlag.
- Svenska språknämnden (2001). Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal. Svenska språknämndens skriftserie. Norstedts.

Nyord och andra ord som har förändrats

Lösningförslag:

- suga
 - suga verb sög, sugit, pres. suger; "suga på en polkagris"
 - vara dålig: "bandets nya skiva suger"
- äga
 - äga verb ägde ägt; inneha, besitta; äga en fråga 'ha avgörande inflytande över en fråga'
 - har självförtroende, mycket bra, häftigt, rockar fett. "Hon bara äger." Det kan betyda att hon har självförtroende, tar plats, vet vad hon gör och tar för sig.
- gilla (eller lajka)
 - gilla verb ~de ~t; tycka om
 - trycka på gillaknappen (dvs. lajka i sociala medier)

Fler exempel:

- matkasse
 - kasse att bära hem maten från affären i
 - kasse med mat som levereras hem
- matbil
 - bil för försäljning av speciella matvaror, som i fiskbil, glassbil etc.
 - bil med försäljning av färdigmat, s.k. street food (dvs. översättning av food truck)

Hur ser nyordslistorna ut i Norge och Danmark?

Länkar till nyordslistor:

- [Danska språknämndens nyordslistor](#)
- [Norska Språkrådets nyordslistor](#)
- Se även [länkar till andra nyordslistor världen över](#)